

GÖRSEL OSMANLI SAVAŞ TARİHİ

KAHRAMAN ŞAKUL

UYVAR KUŞATMASI

1663

YAZILI KAYNAKLAR¹

Uyvar Kuşatması hakkındaki Osmanlı kaynaklarından bildiğimiz kadarıyla dört adedi görgü tanıklığına dayanmaktadır. Mühürdar Hasan Ağa'ya ait *Cevâhirü't-Tevârih* Uyvar Seferi'nin en önemli kaynaklarındanıdır. H. 1069-1080 yılları arasında içeren bir gazavatname niteliğindeki bu eser Fazıl Ahmed Paşa'nın mühürdarı tarafından sadrazamın isteğı üzerine yazılmıştır. Yazar 1660-1669 arasında sadrazam mühürdarı olması hasebiyle görgü tanığıdır. Uyvar Seferi ikinci fasılda ele alınmaktadır. Findıklılı Mehmed Ağa'ya ait *Silahdar Tarihi*'nin *Zeyl-i Fezleke* kısmında bu eserden faydalandığı gibi Raşid de kendi tarihinde müracaat etmiştir. Ta'ib Ömer Efendi'nin *Fethiyye-yi Uyvar* adlı eseri ise tek nüsha olup yazarının görgü tanıklığına dayanmaktadır. Yazar Uyvar, Novigrad ve Leve kalelerinin fethini anlatıp Fazıl Ahmed Paşa'nın Belgrad'a dönüşüyle bitirmekte ve bu eseri dostlarının telkiniyle yazdığını belirtmektedir. Görgü tanığı olarak diğer kaynaklarda olmayan ay rıntılara yer verir. Silahdar, *Zeyl-i Fezleke*'de bu eserden yer yer faydalanmaktadır. Mehmed Necati'ye ait olan *Ez-Menâkıbât-ı Gazâ ve Cihâd* adlı eser bir menzil listesi vermesi ile diğerlerinden ayrılır. Katip olduğu anlaşılan yazar seferin hedefinin Çiğerdelen Muharebesi'ne dek Yanık kalesi olduğu malumatını veren tek isimdir. Belki de bu nedenle tek nüshası bulunan eserin bir diğer ismi kataloglarda *Târih-i Feth-i Yanık* diye de geçmektedir. Görgü tanığı olduğu eserin muhtevasından bellidir. Evliya Çelebi Uyvar Seferine katıldığını bildiğimiz yazarlar arasında sefer ve kuşatma hakkında en renkli detayları veren kaynaktır.

¹ Kaynakların künye bilgileri Kaynakça kısmındadır.

Onun verdiği ilginç malumata bir örnek olarak Tatarların Hollanda akını verilebilir ki bu muhayyel akın hala inandırıcı bulunabilmektedir. Geniş Uyvar anlatısı *Seyahatname*'nin altıncı cildinde bulunmaktadır. Kronolojik dökümü karışık ve kısmen hatalı olmakla birlikte diğer kaynaklarda yer almayan pek çok ayrıntıyı içermektedir.

Bu kaynakların haricinde Uyvar'da bulunmayan kişiler tarafından kuşatma tarihine yakın bir zamanda yazılan ve görgü tanıklıkları içeren eserler de vardır. Erzurumlu Osman Dede'nin *Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa Devrinde (1069-1080) Vukuatı Tarihi* adlı eseri Uyvar bahsinde Mühürdar'ı takip eder. Nitekim Mühürdar, Osman Dede'den eserini temize çekip gaza ile ilgili ayetler ekleyip edebi bir şekle sokmasını istemişti. Bu nedenle Osman Dede görgü tanığı olmadığı Uyvar Seferi bahsinde aslen Mühürdar'a sadık kalmıştır. Esere alternatif bir başlık olarak *Tarih-i Fazıl Ahmed Paşa* başlığı da uygun görülmüştür; tespit edilen tek nühası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. Kaynakları arasında Silahdar'ın yukarıda anılan eseri gösterilse de galiba asıl bu eser Silahdar'a kaynaklık etmiştir. Ayrıca, Raşid de bu eserden faydalanmış olmalıdır. Mehmed Halife'nin *Tarih-i Gilmani* başlıklı eseri 1659-1665 yılları arasını kapsamaktadır. Eserini yazarken Mehmed Halife'nin Enderun'da Seferli Odası'nda hizmetli olduğuna hükmedilmektedir. Yazar Uyvar Seferi hakkında orijinal bilgiler vermektedir fakat sefere katılmayıp görgü tanıklıklarını derlediği anlaşılmaktadır. Mesela, kuşatma esnasında 7 Eylül tarihli yoğun yağmuru anlatırken Uyvar'a gelene dek iki-üç günde bir yağmur yağdığını söylese de menzil kısmında bu yağmurlardan bahsetmez. Kaldı ki fetihnamenin IV. Mehmed tarafına gönderilişini anlatırken "gönderdiler" demekte ve halkın "bu tarafta" camilere gidip zafer için dua ettiğini belirtmektedir.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın *Zeyl-i Fezleke* adlı eseri bu bahiste Mühürdar, Osman Dede, Ta'ib Ömer ve Nihadi'den yararlanmış gibi durmaktadır. Bazen verdiği malumatın farklılaşması sefere katılmış olanlardan kuşatmaya ilişkin hadiseleri dinlemiş olabileceği kanısını doğurmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu tarihini kuruluşundan 1685'e kadar anlatan *Tarih-i Nihadi*'nin yazarı çağdaşı olduğu IV. Mehmed devri olaylarını ayrıntılı anlatmaktadır. Uyvar Seferi'ne katılmış gibi gözükmemektedir. Katip Mustafa Zühdi'ye ait *Ravzatü'l-Gaza* ise Uyvar Seferi hakkında pek az bilgi verip aslen 1664 seferini anlatan bir kaynaktır. *İsazade Tarihi* diye bilinen eserin ilgili kısmını tarihçi Kara Çelebi-zade Abdülaziz Efendi'nin damadı İsa

Efendi yazmış ve 1681 başlarına dek olayları kaydetmiştir. Bu tarihten 1693'e dek olan kısmı ise oğlu İsa-zade Mehmed Aziz ve onun oğullarından olup 1755 Ocak'ında Medine Kadısı iken ölen İsa-zade Abdullah Efendi yazmıştır.

Son grupta ise kuşatma tarihinden çok sonra yazılan eserlere değinmek gerekir. Meşhur Osmanlı tarihlerinden Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın eseri ile Raşid Tarihi bu gruptandır. Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'nin yazdığı *Târîh-i Sülâle-i Köprülü* adlı esere yazarın uygun gördüğü başlık *Silsiletü'l-Asafıyye Fi Devleti'l Hakaniyyetü'l-Osmaniye*'dir. Yazar görgü tanığı olmayıp 1730'lardan sonra Köprülü hanedanının hamiliği altında yazmıştır. Eserin Numan Paşa ve Hafız Ahmed Paşa hakkındaki bölümleri dışında kalan bölümlerin orijinal olmayıp Raşid ve Naima tarihlerine dayandığı görüşü vardır.

Bu çalışmada kullandığımız yabancı dilli eserlere gelince çağdaş gözlemler arasında Nemçe generali Raimondo Montecuccoli'nin eseri, Paul Rycaut'nun meşhur Osmanlı tarihi ve kuşatmayı anlatan anonim bir görgü tanıklığı (Anonim Felemenk Kaynağı) bulunmaktadır. Ayrıca Kantemir'in mühim tarihine de müracaat ettik.

JEOPOLİTİK DURUM: YENİ KUZEY POLİTİKASI

Osmanlılar, aslen Avusturya Büyük Dükalığı'nın başında olup zamanla Kut-sal Roma İmparatorluğu'nun hükümdarlığı (kayzer/çasar) konumuna erişen Habsburg Hanedanına mensup imparatorların devleti ve tebaasına Nemçe demektedirler. Nemçe, Slav dillerinde anadili Almanca olan topluluklara ve-rilen *Nemets* ("dilsiz", "konuşma bilmez") kelimesinden bozma olduğu için bazen Habsburglara bağlı tüm Alman diyarlarını da Nemçe diye anmışlardır. Tarihte iki devlet arasındaki dördüncü savaş (1663-1664) Osmanlıların Uy-var'ı fethetmesiyle sonuçlandı. Savaşın temel nedeni coğrafi konuma bağlı jeopolitik durum ve bunun vücut verdiği jeostratejik hedeflerdi.

1526 senesinde Osmanlıların Mohaç Meydan Muharebesi'nde kazandık-ları kesin zafer iki hanedan arasında Macar/Panonya havzası (*Üngürüs vi-layeti*) hakimiyet davası başlattı. Panonya havzası batıda Alpler, doğuda ve kuzeyde Karpatlar, güneyde ise Sırp-Bosna sıradağlarıyla çevrelenir. Doğu kapısı Belgrad, batı kapısı ise Viyana olan bu havza 1526'dan sonra zamanla üç parçaya bölününce yeni bir jeopolitik durum oluştu. Havzanın ortasını kaplayan ova doğrudan Osmanlı idaresine geçerken havzanın doğusunda-ki Transilvanya'da Erdel Beyliği (1547) adıyla Osmanlılara tâbi Protestan ve imtiyazlı bir eyalet kuruldu. Havzanın batısı ise Habsburgların elinde nü-fusu büyük oranda Katolik Macarlardan oluşan Kraliyet Macaristan'ına dönüştü. Osmanlılar, buraya kısmen *Orta Macar* demişlerdir. Yeni jeopo-litik durum Hristiyan Roma ile Müslüman Romanın birbirlerinin aley-hine geliştirdikleri evrensel imparatorluk hayallerini besleyen yeni bir jeostrateji doğurdu. Çekişmenin ilk safhasında (1526-1606) Osmanlılar üstündü. Viyana 1529'da kuşatıldı ve Nemçe havzanın kendi idaresinde kalan kısmı için Osmanlılara yıllık vergi vermek zorunda kaldı. 1606-1658 arası ise Erdel beylerinin havzayı kendi denetimleri altına alma çabasıyla şekillendi. Bu dönemde Nemçe Otuz Yıl Savaşları ile meşgul-ken Osmanlılar da İran savaşları ve iç kargaşa ile uğraşmaktaydılar.²

2 İnalçık, "Viyana Seferi", 219-21; "Belgrad Akhisar manasına nehr-i Sava Tuna'ya karış-duğu yerde bir şehir-i 'azim mülk-i Engurus'un miftahıdır", Mete, *Tarih-i Belgrad*, 507.

Doğu Avrupa, 1680'ler (uyarlandı).

Açıklama: Muhtariyete sahip Osmanlı eyaletleri yeşil ile gösterilmiştir.

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vassal_states_of_the_Ottoman_Empire_in_1683.svg

Goran tek-en, CC BY-SA 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia Commons

Çekişmenin üçüncü safhası Osmanlı tarihinde İkinci Altın Çağ denilen Köprülüler Devri ile çakışmaktadır. 1658-1683 yılları arasında Köprülüler tüm Macar havzasını ele geçirmek için çetin bir mücadeleye giriştiler. Köprülü Mehmed Paşa (1657-1661), oğlu Ahmed Paşa (1661-1676) ve damadı Mustafa Paşa'nın (1676-1683) sadaret makamını birbirlerinden devralmaları sonucunda siyaseti tekelleştiren Köprülüler, yeni bir yayılmacı siyasete soyundular. Yayılmacılığın ardındaki etkenlere baktığımızda en başta gelen unsur değişen uluslararası ortama tepki olarak geleneksel kuzey politikasının terk edilmesi idi.

İstanbul'a başta hububat, köle ve kürk akışı aksamasın diye Karadeniz'in güvenliğini sağlamak bir öncelikti. Bu politika Moskoflar ile Lehistan arasındaki dengeyi gözetmek, Kırım Tatarları aracılığıyla bozkırları denetim altında tutmak ve stratejik önemi haiz kıyı bölgelerinde güçlü garnizonlar bulundurmak suretiyle sürdürülmekteydi. Karadeniz'de 1620'lerden itibaren Kazak baskınlarının ortaya çıkması Moskof Knezliği'nin gitgide Karadeniz ve Kafkasya'ya sokulması ve Lehistan'daki iç karışıklıkların baş göstermesi gibi gelişmeler yüzünden geleneksel kuzey politikası sürdürülemez bir hâl almaya başladı. İlk kez tarihçi Metin Kunt'un dile getirdiği ve günümüzde kabul gören yaklaşıma göre Köprülüler; işte bu geleneksel kuzey politikasını değiştirme yoluna gittiler.

Köprülülerin yayılmacı siyasete yönelmelerinde ikinci unsur iktidar konumlarını meşrulaştırma ve pekiştirme kaygısıydı. 1683 tarihinde Viyana'da uğranılan bozguna dek şahinler hükümetini andıran bir tavırla tutarlı bir yöntem izlediler. Önce siyasi gerilimi tırmandırıp diplomatik çözümsüzlük yaratıyor ve fetihle sonuçlanan askeri seferden sonra aile vakıfları kurup zenginlik ve itibar edinmeye çalışıyorlardı. Bu sayede II. Viyana Kuşatması'ndan sonra bile Köprülü sülalesi devam etmiş ve bünyesinden pek çok önemli devlet adamı çıkartmıştır.³

Üçüncü unsur ise yayılmacılığı meşrulaştıran ideolojik söylemdi. Bu söylemin özü hasım komşulara karşı ayaklanan ve etnik-dinî kimlikleri idarecilerinden farklı olan serhat halklarını himaye etme iddiasından ibaretti. Kamaniçe (1672), Çehrin (1678) ve Viyana (1683) kuşatmalarıyla sonuçlanacak olan savaş ilanlarında Osmanlıların öne sürdüğü gerekçe kendilerine sığınan serhat halklarını korumak olmuştur. Sonunda Uyvar Seferi'ne yol açan anlaşmazlıkların odağındaki Transilvanya bölgesi nice zamandır Otuz Yıl Savaşları esnasında gitgide baskı gören Protestan unsurların toplandığı bir sığınağa dönüşmüştü. 1648'den itibaren kuzey uçlarda Lehistan Kazakları ve 1670'lerde Nemçe'ye karşı isyan eden Macar Protestanları Osmanlı himayesinde tampon devlet kurma potansiyeline sahiptiler. Bu süreçte Köprülüler Katolik hasımlar Venedik, Lehistan ve Nemçe'ye karşı Girit ve Lehistan'da Ortodoks halkları (Rumlar ve Kazaklar), Macaristan'da ise Protestan halkları desteklemek suretiyle yeni bir yayılmacı siyaset gütmeye olanağına kavuştular. Böylece Kandiye (1648-1669), Uyvar (1663), Kamaniçe (1672), Çehrin (1678) ve Viyana (1683) kuşatmalarının tamamında saldırgan taraf Osmanlılar olduğu hâlde bu gerekçe -ilk örnek hariç- savaş ilanını ahlaken meşru bir zemine oturtmak maksadına hizmet etti.

Yeni dönem Slovakya'dan Volga havzasına uzanan bir yay görünümündeki kuzey serhaddinde batıdan doğuya doğru Habsburg Hanedanı'nın saltanat sürdüğü Kutsal Roma İmparatorluğu (Nemçe), seçilmiş krallar ve soylular meclisi (*Sejm*) tarafından yönetilen Lehistan-Litvanya Ortak Tacı (Lehistan) ve Romanof Hanedanı'nın idaresindeki Moskof Knezliği ile yeni bir mücadele süreci demekti. Geleneksel kuzey politikası değişirken ilk başta Osmanlıların arzusu yeni arazi kazanmaktan ziyade kuzey serhatlerindeki istikrarsızlığın Osmanlı İmparatorluğu'na sıçramasını önlemek olabilir. Bu durumda yeni kuzey

3 Kunt, "17. Yüzyılda Osmanlı Kuzey Politikası Üzerine Bir Yorum", 111-16; İnalçık, "The Origins of the Ottoman-Russian Rivalry", 47-106; Şahinler Hükümeti nitelemesi ve fetihçi zihniyet ile aile menfaati arasındaki bağ için bkz. Kolçak, "Şahinler'in Pencesinde", 26-27, 46.

politikasının birincil unsuru merkezî idareyi uçlara yayma çabası olarak anlaşılmalıdır. Bu kabaca üç aşamada gerçekleşti. Bu süreçte Yanova, Varad ve Kamaniçe eyaletlerinin kurulması ile yukarıda anılan tabi devletlerin Kırım hariç tamamı adeta çevrelendiler.

Üçüncü safhayı oluşturan 1669-1683 dönemi Viyana Bozgunu ile kapanmıştır. Sonuçta siyasette Köprülü tekeli kırılırken yeni kuzey politikası da çöktü. Ne var ki ilk iki adım bir hayli başarılıydı.

» SAVAŞA GİDEN YOL

Köprülülerin ilk başta dışarıda karşılaştıkları üç sorun uzayıp giden Venedik Savaşı, Lehistan'a kargaşanın hakim olması ve kuzey sınırlarında Osmanlı hükmünün aşınması idi. Osmanlılar iç buhranlar ve Girit'te batağa saplanan Venedik Savaşı nedeniyle Otuz Yıl Savaşları'na müdahil olmamışlardır. Fakat kendilerine tâbi olan Kırım, Erdel, Eflak ve Boğdan İstanbul'un muhalefetine rağmen çeşitli zamanlarda bu savaşlara katıldılar. Köprülü Mehmed Paşa Çanakkale Boğazı'ndaki Venedik ablukasını kırarak (1657) Venedik'le savaşta bir rahatlama sağladı.

Kuzey serhaddinde bugünkü Ukrayna o devirde Lehistan'dan kopma sürecine girmişti. Köprülüler bu mıntıkaya üçüncü safhaya dek doğrudan müdahale edemeyeceklerdi. Köprülüler Dönemi, Ukrayna tarihinde Yıkım Çağı (1657-1686) denilen döneme denk düşer. Toprak sahibi Katolik Leh soylularının Ortodoks Kazak köylülerine dinsel baskı uygulamaları bir Kazak isyanına sebebiyet vermişti. Sürekli savaş hâli ve asayiş bozukluğu ile şekillenen bu dönemde Kazak Devleti'nin başı Ataman Himelnitski Lehistan ve Moskof Knezliği'ne karşı bir denge unsuru olarak gördüğü Osmanlılardan yardım talep etmişti. Bâb-ı Ali ise Kandiye Kuşatması sürerken Lehistan ile savaşmayı göze alamazdı. Bununla beraber Kırım Tatarlarının Ukrayna Kazaklarıyla (kardeş Kazaklar) beraber Lehistan ve İsveç'e karşı 1644-1654 arasında yağma seferlerine katılmalarına göz yumdu. Müttefiklerin düzenlediği akınların bir kısmına Evliya Çelebi de III. İslâm Giray Han'ın yanında katılmıştır. Doğrusu Kazakların Karadeniz'e inip yağmaya girişeceğine kuzeye yönelip tüm yıkıcı enerjilerini Lehistan'da tüketmeleri Bab-ı Ali'nin işine geliyordu.

Köprülü Mehmet Paşa

Gábor Bethlen

Serhat güçlü devletlerin arasında sıkışmış bir gri bölgeydi. Uç bölge halkları kendi akıbetleri için istikrarsız dönemlerde bir o tarafa bir bu tarafa bağlılık sunarak bir nevi hamisi bol (*poli-vasalaj*) bir düzen içinde ayakta kalmaya çalışıyorlardı. Himelnitski bu yüzden Kazak Devleti'nin istikbali için bir yandan da Moskoflarla görüşüyordu. Osmanlı ve Leh tepkisinden çekinen Moskova önceleri soğuk baksa dahi nihayet Pereyaslav Antlaşması (1654) ile Kazakları himayesi altına almayı kabul etti. Neticede Leh-Moskof Savaşı çıktı ve on üç sene sürdü (1654-1667). Savaşın sonunda Lehler ülkenin doğu eyaletlerini Rusya'ya bırakacaklardı.⁴

Kuzeyde bu gelişmeler yaşanırken Erdel Beyliği de İsveç ile bir olup Lehistan'ı ele geçirme planları yapıyordu.⁵ 1547 senesinde Osmanlılara bağlı imtiyazlı bir eyalet olarak kurulan Erdel'in (Transilvanya) beyleri Gábor Bethlen (1613-1629) ve I. György Rakoçi (h. 1629-1648) Osmanlı merkezî idaresine Köprülüler devrinden önce hâkim olan istikrarsızlığı fırsat bilip bağımsız hükümdar gibi davranmaktaydılar. Bilhassa Erdel Voyvodası II. György Rakoçi'nin (h. 1648-1658) çabasıyla Vestfalya Antlaşması'nda (Ekim 1648) Habsburg yayılcılığına karşı bir denge unsuru olarak düşünülen Er-

del'in bağımsız bir devlet olarak tanınması Osmanlılar açısından kaygı vericiydi. Erdel Eflak ve Boğdan'dan daha üstün bir diplomatik konuma sahiptiler. Soylular genelde kendi prenslerini seçebiliyorlar ve Osmanlı kuvvetleri Erdel kalelerinde görev almıyorlardı. Erdel beyleri Osmanlılara tabi oldukları halde Speyer Antlaşması'ndan (1570) beri Avrupa siyasetinde Macaristan Kralı unvanının meşru sahibi olarak

4 Kazak isyanı için bkz. Ostapchuk, 125-27, 139-43; Magosci, 215-16, 225-27; 1658'de Köprülü Mehmed'in Dalmaçya'daki Zadar'a mı yoksa Erdel'e mi saldıracağı son ana kadar muğlaştı, bkz. Hadnagy, 338; ithal mutlakiyetçilik tartışması hk. bkz. Subtelny, *Domination*, 52-59 ve 146-47; Kołodziejczyk, "Permeable Frontiers", 153; a.mlf. "Central-Eastern Europe" ve "Ottoman Podillja", 87-91; Evliya, V/119 vd.

5 Bu bölümün devamı şu kaynaklardan derlenmiştir: VArkonyi, 2, 231-51; Agoston, *The Last Muslim Empire*, 470-82; Kolçak, "Vasvar"

tanınan Habsburg İmparatorlarını da suzeren kabul etmekteydiler. Çifte sadakat sahibi Erdel prenslerine bazen Eflak-Boğdan beyleri bağılıklarını sunarlar ve emirlerinde Macar katipler çalıştırırlardı. Bazen de Osmanlıların rızasıyla Erdel kuvvetleri Eflak-Boğdan ülkesinde konuşlandırılırlardı. Şimdiki durumda ise Erdel Beyi II. Rakoçi Eflak-Boğdan'ı denetimi altına alıp İsveç ve Brandenburg'un [gelecekte Prusya] desteğiyle ve Kazaklarla beraber Leh kralı olmak için 1657'de Lehistan'a saldırarak Osmanlıların sabrını taşırılmıştı.

1656 yazında İsveç-Brandenburg kuvvetleri Varşova yakınlarında Leh-Tatar kuvvetlerini yenince Lehistan Moskof Çarı Aleksey Mihayloviç (1629-1676; h. 1645) ile onu Lehistan Kralı seçmek vaadiyle ittifak kurdular. Moskofların İsveç'in elindeki Livonya'ya saldırması üzerine İsveç Kralı II. Rakoçi ile müttefik olup Lehistan'ı bölme planını devreye soktu. Lehler'in teklifine göre Rakoczi'nin oğlu Ferenc Katolik olup Leh Kralı II. Jan Kazimiers'in (1609-1672; h.1648-1668) bir kuze-niyle evlenirse Leh kralı olabilecekti. İsveç ise Erdel'e Krakov ve Küçük Lehistan'ı (Malopolska'yı) önermişti. Erdel 1656 sonbaharında Eflak, Boğdan ve Himelnitski önderliğindeki Kazaklar ile Leh karşıtı antlaşmalar imzaldıktan sonra 1657 başlarında Köprülü Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen müttefikleriyle Lehistan'a saldırdı. Lehlerin ricası üzerine ve Osmanlıların çıkarlarını gözetmek için bu maceraya girdiğini iddia ediyordu. Nitekim onun Lehistan Kralı olması demek Lehistan'ın da tıpkı Eflak, Boğdan ve Erdel gibi Osmanlı vasalı olması demekti. Osmanlılar ise Lehler ancak Bab-ı Ali'den onun kral olmasını rica etmeleri halinde bu durumu kabul edebileceklerini iletiler. Bunun bir örneği Erdel Prensi István Báthory'nin (1533-1586; h. 1571-1576) 1576'da Lehistan Kralı olmasıdır. Aslında Osmanlılar başlarda Protestan İsveç'in Nemçe karşıtı politikasını destekliyorlardı. Fakat Lehistan'ın kuzeyden İsveç (1655'ten itibaren), doğudan ise Rusya (1654'ten itibaren) istilasına uğramasını kabul edemezlerdi.

I. György Rakoçi

II. György Rakoçi

II. Jan Kazimiers

Rakoçi Krakov'u alıp İsveç kuvvetleriyle birlikte Haziran ortalarında Varşova'yı işgal ederek iyi bir başlangıç yapmıştı. Fakat Danimarka Kralı III. Frederick Lehlerin müttefiki sıfatıyla İsveç'e savaş ilan edince Kral X. Karl Varşova Muharebesi'nden sonra çekildi. Bunun üzerine Leh ve Litvan-ya kodamanları da derhal Rakoçi'den desteklerini çektiler. Leh orduları gerilla savaşına girdiği gibi yeterince doyumluk alan Kazaklar da emre muhalif memleketleri-

ne döndüler. Lehler ve Tatarlar arasında sıkışan Rakoçi İsveç ile ittifakını sonlandırmayı, Lehistan'dan çekilmeyi ve savaş tazminatı ödemeyi kabul ederek temmuz sonun-

da Lehistan ile barıştı Ordusunu sağ kolu olan János Kemény'ye (Kemyenoş) teslim edip Erdel'e döndü. Kémeny ise Kırım Hanı ile buluşmaya giderken ordugaha saldıran Tatarlar tarafından esir alındı ve tüm ordusu kılıçtan geçirildi; Kemény esaretten ancak 1659 Ağustos'un-da dönebilecekti. Tatarlar 1657 Ağustos'un-da ise Erdel'i Osmanlıların emri üzerine yağmaladılar.

Aleksey Mihayloviç

Venedik sorunuyla meşgul olan Köprülü Mehmed, Erdel meselesini çözmek amacıyla Erdel soylularından Rakoçi'nin yerine başkasını seçmelerini istemişti. Bunun üzerine Kasım ayında Erdel Dieti Lehistan Seferi esnasında Rakoçi'nin yerine vekil bıraktığı Ferenc Rhédey'i seçti. Yaşlı sadrazam ayrıca 1658 başında Eflak ve Boğdan voyvodalarını azletti. Yerlerine daha sadık bulunan Mihnea III Radu (Mart 1658-Kasım 1659) ve Gheorghe Ghika (1658-1659) atandı. Mihnea, Budin Valiliği yapmış Koca Kenan Paşa'nın hizmetinde bulunmuş ve 40 yaşına dek İstanbul'da yaşamıştı. Ghika da 1653'ten

beri İstanbul'daydı ve Köprülü'nün arkadaşıydı. Bu esnada azli kabul etmeyen Rakoçi Erdel'in kilit kaleleri ve askeri gücünü elinde tutmasına güvenerek Rhédey'i itibarsızlaştırma yoluna gitti. Rhédey güya Yanova'yı (Ineu/Jenő) Osmanlılara vermeye dünden razıydı. Kendini tekrar prens seçtirmeyi başaran Rakoçi tahtını kaybetmiş Eflak voyvodası Constantin Şerban'ı himayesine alıp onu Eflak ve Boğdan voyvodalıkları için desteklemeye karar verdi. Köprülü Mehmed ise Rum Ortodoks Patriği III. Partenios'u Şerban ile yazışıp Moskof çarını Bizans imparatoru yaptırmaya çalışmak töhmetiyle astırmıştı (1657); bu olay Osmanlı tarihinde bir ilktir.

János Kemény

Rakoçi'nin azli işe yaramayınca Köprülü Mehmed 1658'de Erdel üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Önden İmparator Leopold'e Rakoçi'nin elenmesinin her iki tarafa da faydalı olacağı mesajı iletilmişti. Macarlar İmparator Leopold'u ülkeyi Türklerden kurtarması talebiyle 1657'de Macaristan Kralı seçtikleri halde Leopold hala Lehistan ile savaş sürdüğü için Osmanlılar ile Zitvatorok (1606) temelinde barış yenilemek istiyordu. Nemçe'den somut bir yardım görmeyince Rakoçi çaresiz barış önerdi. Fakat eskiden beri Rakoçi'ye karşı

şahsi kini olan Köprülü Mehmed talebi reddetti ve 23 Haziran'da Edirne'den sefere çıktı ve temmuz sonlarında Belgrad'a vardı. Rakoçi temmuz başlarında Gürcü Kenan Paşa ve Tatarları

Pálülés'te ağır bir yenilgiye uğratmasına rağmen Köprülü Mehmed'in Erdel'e girmesi üzerine Nemçe'ye kaçtı. Erdel'in güneybatı kısmındaki güçlü Yanova Kalesi bir imdat gücü gelmeyeceğini bildiği için 2 Eylül'de kurşun

Krall X. Karl

Danimarka Kralı III. Frederick